

ARDAHAN KÜTÜPHANELERİ: TARİHSEL BAKIŞ VE NİCELİKSEL BİR DEĞERLENDİRME

Ardahan Libraries: Historical Overview and A Quantitative Evaluation

Özlem ŞENYURT*
Sümeyye AKÇA**

ÖZET

Halk kütüphaneleri yerel düzeyde gereksinimleri karşılayan kurumlardır ve hizmetlerini tasarlarlarken kullanıcı gruplarının özelliklerini dikkate alırlar. Kullanıcı istatistiklerinin doğru okunması kütüphanenin yerel ihtiyaçlar doğrultusunda koleksiyon ve hizmet geliştirmesine katkı sağlar. Bu sebeple çalışmada Ardahan'daki halk kütüphanelerinin kullanıcı profili bağlamında hizmet verebilmeleri için kütüphane istatistikleri ve demografik veriler incelenmiştir. Çalışmaya katkı sağlaması açısından Ardahan'ın ekonomik, kültürel değerleri ve eğitim yapısı ile bölge kütüphanelerinin tarihsel süreçte niteliksel olarak nasıl bir gelişim gösterdikleri de değerlendirmeye alınmıştır. Betimsel yöntemin kullanıldığı çalışmada, halk kütüphanesi hizmetleri ile demografik veriler ve bu verileri etkileyen unsurlar arasındaki ilişkiler niceliksel ve niteliksel bağlamda IFLA ve KYGM kütüphane standartlarına göre değerlendirilmiştir. İstatistikler ve kütüphaneler hakkındaki bazı bilgiler TÜİK ve KYGM verilerinden ve Ardahan İli Halk Kütüphanesindeki görüşmelerden elde edilmiştir. Demografik verilerin ve kütüphane istatistiklerinin IFLA ve KYGM standartları ile karşılaştırılması sonucunda Ardahan'daki halk kütüphanelerinin derme, personel, bina ve kullanıcı odaklı hizmet açısından geliştirilmesinin gerekliliği görülmüştür. Ardahan'daki halk ve ilçe kütüphanelerinin tam potansiyelle kullanılabilmesi için yerel gereksinimlerin, sosyo-kültürel yapının ve kütüphane standartlarının göz önünde bulundurulduğu bir hizmet anlayışının benimsenmesi gerekir. Araştırma bölgeyi konu alan ilk çalışma olmasıyla beraber çeşitli verilerin bir arada değerlendirilmesi açısından söz konusu kütüphanelerin hizmetlerinin geliştirilmesi için anlamlı bir katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Halk kütüphanesi, Ardahan halk kütüphaneleri, kütüphane hizmetleri, hizmet niteliği

ABSTRACT

Public libraries are institutions that meet local needs and take the characteristics of user groups into account when designing their services. Accurate reading of user statistics helps a library with developing collection and services in line with the local needs. Therefore, library statistics and demographic data were examined in this study enable public libraries in Ardahan to provide services within the context of user profile. Economics, cultural values and educational structure of Ardahan as well as qualitative and historical development of libraries in the region were also evaluated to contribute to the study. In the study using descriptive method, the correlations between public library services and demographic data, and the factors affecting these data were evaluated through quantitatively and qualitatively according to the library standards of International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) and Turkish Directorate General of Libraries and Publications (KYGM). Some information on statistics and libraries was based on TÜİK and KYGM data and interviews in Ardahan Provincial Public Library. A comparison of the demographic data and library statistics with the standards of IFLA and KYGM standards showed that the public libraries in Ardahan needed improvements in terms of collection, personnel, building, and user-centered services. A concept of services considering the local needs, socio-cultural structure and library standards needs to be adopted to exploit the full potential of provincial and county public libraries in Ardahan. In addition, this is the first study carried out for the region, it is going to make a significant contribution to improvement of services provided in those libraries through evaluation of various statistics and data.

Keywords: Public library, Ardahan public libraries, library services, quality of service

* Dr. Öğr. Üyesi, Ardahan Üniversitesi, ozlemsenyurt@windowslive.com, 0000-0001-5155-2639

** Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi, sumeyyesakca@gmail.com, 0000-0002-6170-965X

Geliş/Received: 09/05/22

Kabul/Accepted: 06/06/06

Şenyurt, Ö. & Akça, S. (2022). "Ardahan Kütüphaneleri: Tarihsel Bakış ve Niceliksel Bir Değerlendirme", *BELGÜ*, Sayı 6, ss. 45-59.

Giriş

Kişilerin bilgi ihtiyaçlarını karşılayan, yaşam boyu öğrenme süreçlerine katkıda bulunan ve boş zamanlarını geçirebilecekleri mekânlar sunan halk kütüphaneleri kullanıcı grubu çeşitliliği en geniş kütüphane türüdür. Halk kütüphaneleri ayırım gözetmeksizin hizmet verdiği kullanıcı grubuna farklı kaynak ve bilgi kanalları aracılığıyla en iyi hizmeti sunabilmek için gerekli araç ve yöntemleri kullanır. Yerel bilgi merkezleri olarak halk kütüphaneleri, hizmetlerini değişen ortam ve kullanıcı gereksinimlerine göre tasarlamak durumundadır.

Halk kütüphanelerinin, bireylerin eğitim, araştırma, boş zamanlarını değerlendirme, kişisel gelişim için gerekli bilgi ve kaynağa olan gereksinimlerini karşılamasının yanı sıra kullanıcılara edindirdikleri bilgi ve fikirlerle demokratik toplumun geliştirilmesine katkı sağlamak gibi amaçları da bulunmaktadır (IFLA, 2004, s. 22). Bu çok yönlü amaçların gerçekleşmesinde kullanıcı gruplarının analizini yapmak hizmet niteliğini geliştirmeye katkı sağlar. Sin (2012) bu noktada literatürdeki halk kütüphaneleriyle ilgili bütünlüştürücü analiz eksikliğine dikkat çeker.

Kütüphane kullanımına yönelik gerçekleştirilen araştırmaların, genellikle bireysel faktörler üzerine odaklandığı görülmektedir. Ancak bireylerin kütüphane kullanım alışkanlığını etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Kişinin içinde bulunduğu “toplum, çalışma ortamı ve bilgi sistemleri” kullanıcının analiz edilmesinde gerekli unsurlardır (Uçak, 2008, s. 22). Sin (2012) halk kütüphanelerinin kullanımı üzerine yapılan araştırmalarda analiz edilen farklı değişkenleri dokuz başlık altında toplamıştır. Bunlar; demografik bilgiler, sosyo-ekonomik durum, aile ile ilgili özellikler, bilişsel, duyuşsal ve psikolojik faktörler, yaşam tarzı, medya ve kaynak kullanımı, ev bilgi ortamı, kütüphaneyle ilişki ve coğrafi faktörlerdir (s. 229).

Literatürde yer alan ve kütüphane kullanımındaki bireysel ve toplumsal faktörleri bir arada değerlendiren araştırmalar kütüphanelerin kullanıcı gruplarını daha yakından tanımalarını sağlamaktadır. Sonuçlar neticesinde geliştirilecek olan hizmetlerin uygulanması ve değerlendirilmesi noktasında ise standartlara gereksinim vardır. Ulusal ve uluslararası kütüphane standartları hizmetlerin niteliğini ölçmek ve değerlendirmek için geliştirilmiştir. Kullanıcı gruplarının içinde bulunduğu çevre ve gereksinimler, ekonomik yapı, kültürel değerler ve eğitim yapısı standartlara ek olarak hizmetlerin geliştirilmesinde değerlendirilmesi gereken unsurlardır.

Kütüphaneler hizmetlerini bulunduğu bölgedeki gelişmeleri de takip ederek potansiyeli artıracak şekilde tasarlanmalıdır. Bunun için hizmetlerini belirlenmiş standartlar çerçevesinde oluştururken, bölgesel özellikleri, kullanıcı istatistiklerini ve demografik verileri bir arada değerlendirmelidir. Bu çalışmada tüm bu unsurlar Ardahan kütüphaneleri için bir arada değerlendirilerek yerel düzeyde kütüphane hizmetlerinin geliştirilmesine katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Halk Kütüphaneleri Temel Hizmet ve Standartları

Halk kütüphaneleri herkese açık kurumlardır. Bu kurumların temel işlevlerinden biri, toplumun ve bireyin gelişmesine katkı sağlamaktır. Aynı zamanda halk kütüphaneleri;

- a) Halkın bilgi edinme gereksinimini karşılar.
- b) Bireysel ve yaşam boyu öğrenme çabalarını destekler.
- c) Başta çocuklar olmak üzere, bölge halkında okuma kültürü ve kütüphane kullanma alışkanlığı yaratır ve güçlendirir.
- ç) Toplumun bilgi okur-yazarlığı becerisi kazanmasını ve geliştirmesini sağlar.
- d) Her düzeyde örgün ve yaygın eğitimi destekler.

- e) Çocuk ve gençlerin zihinsel yaratıcılıklarını geliştirmelerini destekler ve bu yönde fırsatlar sağlar.
- f) Öncelikle bulunduğu bölge olmak üzere, toplumun kültürel ve sosyo-ekonomik kalkınmasına destek sağlar.
- g) Toplumda kültürel mirasa, sanata ve bilime karşı duyarlılık oluşturur ve bu bilincin geliştirilmesini sağlar.
- ğ) Somut olmayan yerel kültür mirasının toplanması, düzenlenmesi, korunması, kullandırılması ve geleceğe aktarılmasına katkı sağlar ve sözlü geleneği destekler.
- h) Kültürler arası diyalogu geliştirmeye katkı sağlar. (Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği, 2012)

Bu işlevler halk kütüphanelerinin toplumsal, kültürel ve ekonomik rollerini vurgulamaktadır (Topçu & Yılmaz, 2012, s. 57). Halk kütüphanelerinin belirlenen rollerini gerçekleştirme adına hizmetlerinin planlı ve nitelikli bir biçimde geliştirilebilmesinde standartlar önemli bir yer tutmaktadır. Kütüphaneler Yayınlar Genel Müdürlüğü (KYGM) tarafından Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği (2012) ile kütüphane ilke ve standartları yasal bir zemine oturtulmuştur. Uluslararası Kütüphane Dernekleri Federasyonu-IFLA'nın ise farklı ülkelerdeki kütüphanelerin hizmetlerinin geliştirilmesi için hazırladığı IFLA/UNESCO Halk Kütüphaneleri İlkeleri¹ yirmiden fazla dile çevrilmiş olup pek çok ülkede kullanılmaktadır (IFLA, 2004, s.7).

IFLA halk kütüphanelerinin temel amacını kişilerin eğitim, bilgi edinme ve kişisel gelişim noktalarındaki gereksinimlerini karşılamak üzere her türlü materyal ve donanımın sağlanması şeklinde tanımlamıştır. Bu bağlamda; kütüphane binaları, merkezi alışveriş ve kültür merkezleri gibi yerlere yakın olmalı, toplantı ve sergi gibi diğer faaliyetler için esnek bir yapıda oluşturulmalıdır. Kaynaklar yerel topluluğun ihtiyaçlarına göre, kütüphanenin rolünü gerçekleştirmek üzere sürekli geliştirilmeli ve yenilenmelidir. IFLA'ya göre halk kütüphanesinin hizmetleri yerel topluluğun fiziksel olarak erişebileceği şekilde tasarlanmalı, kütüphaneye gelemeyenler için hizmet ayağa götürülmelidir. Kullanıcıların profili göz önünde bulundurularak strateji ve planlar yapılmalıdır. Etkili bir halk kütüphanesi hizmeti sunmak için potansiyel kullanıcıları tanımlama, analiz etme ve kullanıcı memnuniyetini önceleyen hizmet geliştirmek esastır. Halk kütüphanelerinde bulunması gereken personel kategorileri ise nitelikli kütüphaneciler, kütüphane yardımcıları, uzman personel ve destek personeli şeklinde belirlenmiştir (IFLA, 2004).

Türkiye'de ise KYGM'nin oluşturduğu komiteler aracılığıyla yapılan çalışmalar neticesinde ortak bir rapor yayınlanmıştır. Kütüphanelerde Yasal Düzenlemeler ve Standartlaşma (1988) başlığındaki raporda, koleksiyon, personel, kütüphane malzemesi, bina, bütçe gibi alanlarda standartlar oluşturulmuştur. KYGM'nin 11/01/2012 tarih ve 28170 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Halk Kütüphaneleri Yönetmeliğinde ise kütüphane açma (madde 10), bina (madde 11), derme (madde 12), personel (madde 13), donanım (madde 14) gibi standartlar güncellenmiştir. Yönetmeliğe göre nüfusu 50.000'in üzerinde bulunan il ve ilçelerde merkez kütüphanesi dışında her 50.000 kişi için şube halk kütüphanesi oluşturulması öngörülmüştür. Kütüphane binası yerleşim yerinin merkezinde ya da merkeze yakın olarak tasarlanmalı, binaların alan büyüklüğü şube kütüphaneleri için en az 500 m², merkez kütüphaneleri için ise en az 1.200 m² olmalıdır. Yönetmeliğe göre ilgili halk kütüphanesinin dermesi nüfus dikkate alınarak oluşturulur. Buna göre üç kişiye bir kitap düşecek ve sayı olarak 5.000'in altında olmayacak şekilde derme oluşturulmalıdır. Yönetmeliğin bu ilgili maddesinde gazete, dergi, çocuklara yönelik materyal ve gezici kütüphane materyal sayıları ve oranları da belirtilmiştir (madde 12). Kütüphanede görevlendirilecek

¹ <https://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/archive/the-public-library-service/publ97.pdf>

kütüphaneci sayısı ise toplam personel sayısının 1/3'ü oranında olmalıdır (madde 13). Donanım ve diğer bilgi teknolojileriyle ilgili hizmetlerin nasıl olması gerektiğiyle ilgili maddeler de Yönetmelikte bulunmaktadır.

Literatür Değerlendirmesi

Literatürde halk kütüphaneleri bağlamında hizmet geliştirme, gereksinim belirleme ve kullanım analizi araştırmalarına odaklanan pek çok çalışma mevcuttur. Halk kütüphaneleri hizmetlerini geliştirmeye yönelik araştırmalar arasında, hizmet kalitesinin artırılması için hizmet içi eğitim gereksinimlerinin belirlendiği (Işık ve Oğuz, 2020; Karadeniz & Yılmaz, 2009; Yılmaz, 2013) ve nitelikli hizmetler vermede kullanıcı memnuniyetinin ölçüldüğü (Çağlayan, 2011; Topçu & Yılmaz, 2012), yeni uygulamaların tanıtıldığı ve yenilikçi hizmet geliştirme, iş birliği ve politika oluşturmaya yönelik çalışmalar (Akkaya & Polat, 2020; Alaca, 2017; Alaca, 2021; Alaca & Yılmaz, 2017; Demir, 2016; Güneş & Canatar, 2020; Soysal, 1986; Uraz, 2011; Yılmaz, 1998) yer almaktadır. Halk kütüphanesi kullanıcılarının bilgi gereksinimlerini belirlemeye yönelik ise (Oğuz & diğerleri, 2018; Özlük, 2010; Soylu, 2016; Uçak & Topçu, 2012) az sayıda çalışma mevcuttur. Soysal (1986) çalışmasında, hizmet tasarlarırken kullanıcı potansiyelinin nicelik ve nitelik olarak doğru değerlendirilmesi, bunun için ilin ulaşım, kültür, iş olanakları, nüfus artış hızı, okullaşma ve okur-yazarlık oranlarının göz önüne alınması gerektiğine dikkat çekmiştir.

Halk kütüphanesi kullanım analizine yönelik yapılan en kapsamlı çalışmalardan biri Kütüphan-e Türkiye Projesidir. Proje kapsamında yapılan değerlendirme araştırmalarında incelenen değişkenler arasında yaş, cinsiyet, eğitim durumu, iş durumu, gelir dağılımı, bilgi iletişim teknolojilerini kullanma durumları yer almaktadır. Araştırmada kullanıcıların kütüphane ile olan ilişkisinin demografik özelliklere göre farklılık gösterdiği bu nedenle de her bir kütüphanenin kullanım araştırmasının yapılmasının gerekliliğine dikkat çekilmiştir (Al ve Soydal, 2014). Yapılan etki değerlendirme çalışmasında kütüphaneyi kullanma durumlarına yönelik olarak ise, demografik bilgiler ve kütüphane kullanım örüntüleri beraber değerlendirilmiştir. Kullanıcıların ağırlıklı öğrencilerden oluştuğu, düşük gelirli kişilerin kütüphane kullanım yoğunluğunun daha fazla olduğu, bilgisayar kullanımına yönelik eğitim gereksinimlerinin Kars'ta %72, tarım ve hayvancılık konusundaki eğitim taleplerinin Muş'ta %40 oranında olduğu tespit edilmiştir (Al & Soydal, 2015). Bireysel düzeydeki özellikleri ve topluluk düzeyindeki bilgi hizmeti faktörlerini aynı anda analiz eden çalışmasında Sin (2012) öğrencilerin halk kütüphanesi kullanımı üzerinde, okul bilgi ortamı, etnik köken, evde bilgisayarın mevcudiyeti, okul çalışmaları, boş zaman ve internet erişimi gibi değişkenlerin etkisini araştırmıştır. Farklı değişkenlerin etkisinin araştırıldığı bir diğer çalışma ise Meyer'in (2018) kütüphane kullanımı ile yoksulluk arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmadır. Çalışmada, kütüphane kullanım sıklığı ile yoksulluk arasında negatif bir ilişki bulunmuş ve kütüphane kullanımı ve artan hane geliri arasında pozitif bir ilişki olduğu gözlenmiştir. Uçak (2008), kütüphanecilik alanında yayınlanmış 239 tez ve 1788 makaleyi incelediği çalışmasında, literatürdeki araştırmalarda kullanıcı örnekleminin daha çok bilgi merkezi ve sistemini kullanan kişilerle sınırlı kaldığını söyleyerek; büyük oranda öğrenciler ile akademisyenler üzerine odaklanan çalışmaların ülke kullanıcı profilini yansıtmadığını ifade etmiştir. Halk kütüphanesi kullanımını niceliksel düzeyde inceleyen Gholipour & Moftakhari (2013) kütüphane sayısı, personel, üye sayısı, koleksiyon gibi değişkenlerin, nüfusa oranını değerlendirmiştir. Yılmaz (2014) ise, niceliksel bir değerlendirme yaptığı çalışmasında Ankara'daki halk kütüphanelerinin sayı, kullanıcı, personel, derme ve bina açılarından halk kütüphaneleri standartlarına uygunluğunu sınamıştır. Sonuçta genel olarak halk kütüphanelerinde belirtilen unsurlara ilişkin yetersiz bir durum olduğu, hatta ilçeler arasında dengesizliklerin bulunduğunu tespit etmiştir.

Literatürde farklı değişkenlerin analiz edildiği çalışmalar mevcutsa da bölge özelinde halk kütüphanelerinin hizmetlerini kullanıcı ekseninde değerlendiren çalışmalar sayıca fazla değildir. Halk kütüphaneleri aynı zamanda yerel bilgi merkezi olduğundan hizmetler de bulunduğu topluluğun özelliklerine göre değerlendirilmelidir. Halk kütüphanesi hizmetlerinin planlanmasında yerel toplulukların farklılıkları göz önüne alınarak bölgesel düzeyde çalışmalar artırılmalıdır.

Çalışmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

Çalışmanın temel amacı, 2002-2020 yılları arası Ardahan halk kütüphaneleri tarafından tutulan istatistikler ile Ardahan ili demografik göstergelerini birlikte ele alarak hizmetin geliştirilmesine yönelik bir değerlendirme yapmaktır. Bunun için istatistiki verilerle niceliksel karşılaştırmalar yapılmış ve kütüphane standartları çerçevesinde bu veriler niteliksel olarak değerlendirilmiştir. Değerlendirme unsurları olarak KYGM'nin ve IFLA'nın halk kütüphaneleri bağlamında ele aldığı bina, derme, personel, kullanıcı gereksinimlerinin karşılanması ve donanım başlıkları kullanılmıştır.

Çalışmada ayrıca, Ardahan halk kütüphanelerine ilişkin tarihsel bir çerçeve oluşturulmaktadır.

Araştırma kapsamında yanıtı aranan sorular şunlardır:

- Ardahan halk kütüphanelerinin tarihsel seyri nasıldır?
- Ardahan Üniversitesinin kurulmasının kütüphane kullanımına etkisi olmuş mudur?
- Ardahan halk kütüphanelerinin kullanıcı profili nasıldır?
- Ardahan halk kütüphanelerinin dermesi mevcut standartlara göre yeterli midir?
- Demografik verilere göre kütüphane istatistiklerinin standartlara uygunluğu ne durumdadır?

Ardahan iline bağlı Çıldır, Damal, Göle, Hanak ve Posof ilçeleri bulunmaktadır (bkz. Tablo 1). Araştırma kapsamında Ardahan İl Halk Kütüphanesi ile beş ilçe halk kütüphanesinin verileri ve Ardahan ili demografik verileri kullanılmıştır. Çıldır kütüphanesi verileri resmi olarak tutulmadığı için bulgulara (bina alan değerlendirmesi dışında) bu kütüphane dâhil edilmemiştir.

İlçe	Kütüphane Adı
Merkez	Ardahan İl Halk Kütüphanesi
Çıldır	Çıldır İlçe Halk Kütüphanesi
Damal	Damal İlçe Halk Kütüphanesi
Göle	Göle İlçe Halk Kütüphanesi
Hanak	Hanak 125. Yıl İlçe Halk Kütüphanesi
Posof	Posof İlçe Halk Kütüphanesi

Tablo 1. Ardahan'daki halk kütüphaneleri

Çalışmada, 2002-2020 yılları arası temel demografik veriler; nüfus, eğitim durumu, yaş, cinsiyet, ekonomik veriler ile kütüphane istatistikleri; kaynak adedi, kullanıcı-okuyucu sayısı, üye türü, cinsiyet verileri, personel ve kütüphane kullanım alanı karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Araştırmada konunun genel görünümünü ortaya koymak için betimleme yöntemi kullanılmıştır (Adams & diğerleri, 2014, s.7). Araştırmaya kaynaklık eden veriler Türkiye İstatistik Kurumu - TÜİK ve Ardahan İl Halk Kütüphanesinden elde edilmiştir. Kütüphanelere ilişkin yazılı belgelerin kütüphanelerin taşınması

esnasında kaybolması ve zarar görmesi nedeniyle bazı veriler kütüphane personeli ile görüşme yapılarak elde edilmiştir. Elde edilen veriler üzerinde betimleyici analiz kullanılarak, değişkenlerin görünümü ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Ardahan Ekonomik, Kültürel Değerleri ve Eğitim Yapısı

Ardahan ili 1921 yılında Kars iline bağlı bir ilçeyken 1992 yılında il statüsü kazanmıştır. Yaklaşık 3000 yıllık bir geçmişe sahip olan bu il, pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış, Osmanlı İmparatorluğu ve Rus hakimiyetinde de kalmıştır (Ardahan Valiliği, 2022). Türkiye'nin kuzeydoğusunda yer alan Ardahan, Gürcistan'la ve kısmen de Ermenistan'la komşu olan bir sınır (serhat) şehridir.

Bölgede büyükbaş hayvan ve kaz yetiştiriciliği önemli geçim kaynakları arasındadır. Buna bağlı olarak hayvansal ürünlerde özellikle bal, kaşar ve kaz eti üretimi önemli ekonomik faaliyetlerdir. Ayrıca 15.000 çiftçisi ile bölge ve ülke ekonomisine tarım alanında da katkı sağlamaktadır (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2021). Ardahan tarihi ve doğal güzellikleriyle de turizm potansiyeli barındırmaktadır. Kış turizmi açısından Yalnızçam kayak tesisleri ve Çıldır gölü önemli turistik yerlerdir (Serhat Kalkınma Ajansı, 2022).

Ardahan genç, eğitilmiş iş gücü açısından toplam nüfusun (96.161) 15-24 yaş grubunda %16,4'ünü, 25-34 yaş grubunda %14,8'ni oluşturmaktadır. Eğitim verileri, nüfusun %17'sinin lise, %11'inin ise yüksekokul ve fakülte mezunu olduğunu göstermektedir (TÜİK, 2020).

Konumu Ardahan'ı çeşitli kültür ve etnik kökene sahip insanların bir arada yaşadığı coğrafya haline getirmiştir. 2008 yılında şehirde Ardahan Üniversitesinin kurulması da uluslararası öğrencilerin² (10 farklı ülkeden 119 kişi) ve öğretim elemanlarının³ gelmesini sağlamıştır. Ardahan her açıdan mevcut potansiyeliyle sınır komşularıyla etkileşim içindedir. Literatürde Ardahan'ı çeşitli açılardan (beşeri, iktisadi, kültürel ve coğrafi) inceleyen çalışmalar bulunmasına rağmen (Akbulak, 2016; Apalı, 2015; Polat, 2019; Yılmaz, 2017; Yılmaz, 2010), bu çalışmalar arasında sosyo-kültürel hayatın önemli destekleyicisi olan Ardahan'daki kütüphaneler üzerine bir çalışmanın yapılmadığı görülmüştür.

Araştırmanın Bulguları

Ardahan Kütüphanelerine Tarihsel Bakış

Ardahan, 16. yy'da Ardahan-ı Küçük ve Ardahan-ı Büzürg (Büyük ve Küçük Ardahan) olarak şu anda Gürcistan devleti sınırlarında olan Ahıska'yla beraber Çıldır eyaletine bağlı bir sancak konumundadır. Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde 17.yy'da bölgede medrese, aşevi ve dâru'l-kelem* bulunmadığının belirtilmesi (Dankoff, Kahraman & Dağlı, 2011, s. 165) o dönemde Ardahan'da bir kütüphane olmadığı kanaatini güçlendirmektedir. 18 yy'a gelindiğinde ise (1752) Ahıska'da Çıldır Valisi el-Hac Ahmed Paşa tarafından kale içerisine 19 odalı dershaneden oluşan bir medrese ve kütüphane yaptırıldığı bilinmektedir (Erünsal, 2020, ss. 266-267). Kale içerisindeki bu külliyyeye ait binaların mimari çizimlerine göre, yerleşkede camii, medrese, müze, kiler gibi yapılar bulunmaktadır. Medrese binasının ikinci katında bulunan kütüphaneye ilk bağış kütüphanenin banisi olan Çıldır Valisi tarafından yapılmıştır. Kütüphane eğitim alanındaki literatür bakımından zengindir. Medrese içerisinde bulunması ve koleksiyonun içeriği, kütüphanenin daha çok ilmiye sınıfı tarafından kullanıldığını düşündürmektedir. Koleksiyon içerisinde esas olarak gramer, mantık, hesap

² <https://ubys.ardahan.edu.tr/BIP/BusinessIntelligence/Students/StudentsByNationality>

³ <https://ubys.ardahan.edu.tr/BIP/BusinessIntelligence/Officer/Academicians>

* Yazarlar tarafından literatürde dâru'l-kelem'in işlevi bulunamamış olup yerine dâru'l-elim kavramının kullanıldığı tahmin edilmektedir. Dârü'l-elim ise şu şekilde tanımlanmıştır: "... bir vakıf kuruluşu olarak teşkilâtlandırılan dârü'l-elimler halka açık tutulmakta ve buralarda yer alan kütüphanelerden genellikle her sınıftan halk istifade edebilmekteydi" (Erünsal, 1993, s. 539).

(matematik), hendese (geometri), alet ilimleri, astronomi, felsefe, din bilim, hukuk ve genellikle eğitim konularına ait kaynaklar bulunmaktadır. Kütüphane koleksiyonunun o dönemdeki medrese eğitim müfredatında yer alan derslere uygun kaynaklar olduğu görülmüştür (Bakıhanov, 1983, s. 271'den aktaran Niyazov, 2016, s. 34; Niyazov, 2016, ss. 29-34).

Kütüphane 1828 Rus işgalinde yağmalanmıştır. Yağmalama esnasında, kütüphaneyle ilgili bilgi istenmiş ve bir envanter çalışması yapılmıştır. Bu envanter çalışmasına göre, Rus kumandana verilen bilgide kütüphanede 300 nadir kitap ve 300 yazma nadir Kur'an ile toplamda 600 yazma ve basma eser bulunduğu görülmektedir. İşgalle beraber yağmalanan kütüphanedeki eserler Ruslar tarafından ülkelerine götürülmüştür. Fenni ve nakli ilimlere ait eserlerin görüldüğü kütüphane zengin farklı eserleri ihtiva etmesi yönü ile bölgedeki diğer kütüphanelerden ayrılmakta ve bilhassa dikkat çekmektedir (Bakıhanov, 1983, s. 271 aktaran Niyazov, 2016, s. 35; Niyazov, 2016, s. 43).

Ahıska Şeriyeye Sicili'nde (1 Numaralı) Siyer-i Kebir isimli kitabın Ahmediyye Câmî'i Şerifi Kütüphanesine ulaştırılması ve saklanması hususunda bir kayıt bulunmaktadır (h. Cemaziyelahir 1241- m. Ekim/Kasım 1826). Bu kayıta merkezden gönderilen söz konusu kitabın medrese öğrencilerinin istifadesine sunulması yönünde Müftü görevlendirilmiş ve kitabın Kütüphane tarafından da muhafaza edilmesi bildirilmiştir (Pamuk, 2012, ss. 229, 258). Bu kayıt, o dönemde ihtiyaca binaen kütüphanelere kitap gönderildiğini göstermektedir. Ayrıca Sultan Mahmud'un dönemin önemli eserlerini bu kütüphaneye gönderdiği Rus kaynaklarında dâhi bulunmaktadır. Kütüphanenin bölgede etkili olduğunun kanıtı olarak koleksiyondaki iki eserin Rus Çarı adına talep edilmesi ve Petersburg'a gönderilmesi (Vedemosti, 1828, s. 16 aktaran Niyazov, 2016, s. 33; Bakıhanov, 1983, s. 277 aktaran Niyazov, 2016, s. 33) gösterilebilir.

Cumhuriyet'in ilanıyla beraber zaferin kalıcılığının sağlanmasının, "irfan ordusu" yetiştirmeyle mümkün olacağına önemi kavranmış ve eğitim devrimi kütüphaneler açısından da yeni bir döneme işaret etmiştir. 1925 yılında Türkiye'de 64 ilin sadece 19'unda ve 395 ilçenin 29'unda umumi kütüphane mevcuttur (Şenalp, 1974, ss. 38-39). Ardahan'da ise halk kütüphanesi ilk olarak 1964 yılında İl Özel İdare binasında kurulmuştur. Kütüphanenin ilk açılış tarihi ise 1967'dir.⁴ Kütüphane 2019 yılına kadar bu binada kullanıcılarına hizmet vermiştir. Yeni binaya geçiş 2019 yılında "Eski 23 Şubat İlköğretim Okulunun" İl Özel İdaresi tarafından Kültür ve Turizm Bakanlığına Çocuk ve Gençlik Kütüphanesi olarak tahsis edilerek restore edilmesinden sonra gerçekleşmiştir (Tahsis, 2013).

İlçelerdeki halk kütüphanelerinin kuruluşları ise farklı yıllara tekabül etmektedir. Posof İlçe Halk Kütüphanesinin ilk kuruluşu 1964 yılında Kaymakamlık ve Belediye iş birliği ile belediye binasında 870 adet kitapla gerçekleşmiştir. İlk çocuk kütüphanesi ise 1967 yılında "Posof Merkez İlkokulunda" açılmıştır. 1978 yılına kadar ayrı ayrı hizmet vermekte olan bu kütüphaneler, 1978'den sonra halk kütüphanesi ile birleşerek tek bir birim altında hizmet vermiştir. 1996 yılında Kültür Bakanlığı tarafından tip proje olarak yapılan kütüphane binasına taşınmış ve 2015 yılına kadar burada hizmet vermiştir. Hizmet binasının Ardahan Üniversitesine yüksekokul olarak tahsis edilmesinden sonra, kütüphane 21.04.2016 tarihli kararla İl Özel İdaresine ait hizmet binasının birinci katına taşınmıştır.⁵ Hanak 125. Yıl İlçe Halk Kütüphanesi, 1996 tarihinde tip proje olarak Kültür Bakanlığı tarafından yapılan kütüphane binasında açılmıştır ve hizmetlerine burada devam etmektedir. Göle İlçe Halk Kütüphanesi, 6 Haziran 2015 tarihinde Göle Teknik ve Endüstri Meslek Lisesinin iki sınıfının birleştirilmesiyle kurulmuş ve faaliyetlerine

⁴ Ardahan İl Halk Kütüphanesi tarafından Genel Müdürlük Veri Tabanı'ndan elde edilmiştir.

⁵ 04.06.2021 tarihinde (14:00) Posof Gençlik Spor Müdürü ve Kütüphane Sorumlu Müdürü Erhan Yılmaz ile yapılan telefon görüşmesi.

başlamıştır. Ancak okulda gerçekleştirilen kütüphane kurma faaliyetleri nedeniyle kütüphane, 06.04.2021 tarihli Göle Belediye Meclis Kararıyla Çok Amaçlı Toplum Merkezi – ÇATOM'a taşınmıştır. Bakanlık onayına gönderilen kararın neticesi beklendiğinden 2021 yılı itibarıyla Göle İlçe Halk Kütüphanesi hizmetlerine ara vermiştir (Göle Belediyesi Meclis Kararı, 2021). Damal İlçe Halk Kütüphanesi Kültür ve Turizm Bakanlığının 02.02.2018 tarihli onayı ile Damal ilçesi Kültür Merkezi binasında kurulmuş ve 28.03.2019 tarihinde açılışı gerçekleşmiştir.⁶ Çıldır İlçe Halk Kütüphanesi ise 02.02.2018 tarihinde Çıldır Gençlik ve Kültür Merkezi binasının ikinci katının tahsis edilmesiyle (Meclis Karar Kâğıdı, 2018) 2019 yılından itibaren faaliyetlerine burada başlamıştır.

Derme

Ardahan İl Halk Kütüphanesinin kuruluşundan bugüne kadar kütüphane kaynaklarıyla ilgili istatistikleri 2001'in ikinci yarısından itibaren tutulmaya başlanmıştır. Bu verilere göre kütüphane kaynakları söz konusu tarihten itibaren %36,35 oranında artmış olup beş kütüphanenin kaynak sayısı 2020 yılı itibarıyla toplamda 50.587'dir. Toplam koleksiyonda en çok Edebiyat ve Retorik ile Toplum Bilimleri kategorisinde kaynak bulunmaktadır (bkz. Tablo 2). Koleksiyon oluşturulurken KYGM'nin (2012) 15. maddesindeki hizmet verilen bölgedeki kullanıcıların ilgi, istek ve bilgi gereksinimleri göz önünde bulundurularak materyal seçimi yapılmalıdır önerisi doğrultusunda dermenin geliştirilmesi gerekmektedir. IFLA (2004) ise derme oluşturulurken kaynak çeşitliliğine vurgu yapmış yerel topluluğun kültürünün yansıtılması gerektiğini bildirmiştir (s. 97). Ardahan Halk kütüphaneleri dermelerini, Bakanlık tarafından her yıl 1500-2000 kitabın gönderilmesi ve Bakanlıktan yine her sene talep edilen 10.000-20.000 TL arası ödenek ile oluşturmaktadırlar. Bakanlık tarafından gönderilen kitap listesi için kütüphaneler sadece Dewey sınıflama koduna göre kitap adedi belirleyebilmektedir. Talep edilen bütçenin tahsisi ile de ilçelerden toplanan talepler doğrultusunda alım yapılmaktadır. Derme geliştirme konusunda bağışları da kabul eden Kütüphane, bağışların genellikle faydalı olmadığını bildirmiştir.

Konular	Ardahan İl Halk Kütüphanesi					Oran %	
	Ardahan İl H.K.	Damal İlçe H.K.	Göle İlçe H.K.	Hanak 125.Yıl İlçe H.K.	Posof İlçe H.K.	Toplam	Oran %
Genel	432	311	435	17	572	1.767	3,49
Felsefe ve Psikoloji	1.461	6	319	191	520	2.497	4,94
Din	1.546	32	557	172	954	3.261	6,45
Toplum Bilimleri	4.961	32	2.083	345	2.612	10.033	19,83
Dil ve Döbilim	411	4	306	21	202	944	1,87
Doğa Bilimleri ve Matematik	452	3	426	36	265	1.182	2,34
Uygulamalı Bilimler ve Teknoloji	762	3	372	103	453	1.693	3,35
Sanatlar	1.204	4	568	69	865	2.710	5,36
Edebiyat ve Retorik	6.124	106	6.780	1.856	6.105	20.971	41,46
Coğrafya, Tarih ve Yardımcı Disiplinler	2695	29	1.156	189	1.460	5.529	10,93
Toplam	20.048	530	13.002	2.999	14.008	50.587	100,00

Tablo 2. Ardahan kütüphaneleri dermesinin konu dağılımı

Sürelî yayınlara baktığımızda Ardahan il ve ilçe halk kütüphaneleri 2020 yılı sürelî yayın sayıları toplamı 52'dir. KYGM'ye göre (2012) bu sayı her kütüphane için en az 10 dergi ve en az iki gazete şeklinde olmalıdır (madde 12 c). Mevcut haliyle Ardahan kütüphanelerinin derme sayıları geliştirilmelidir.

⁶ İş Yeri Teslim Tutanağı: 02.02.2018 tarihli Kültür ve Turizm Bakanlığının Makam Onayı.

Ardahan'da 2020 verilerine göre okuma yazma bilmeyenlerin toplam nüfusa (96.161) oranı %5,62'dir (TÜİK, 2021). Kaynak artışına ve okuma yazma bilmeyen nüfus oranının düşük olmasına rağmen, kişi başına düşen kitap sayısı yetersizdir. KYGM'ye göre (1988) 10.000-250.000 nüfusa sahip olan illerde kişi başında düşen kitap sayısı 0,85 olmalıken, Ardahan'da bu sayı 0,58'dir. İlçe kütüphaneleri değerlendirildiğinde KYGM, nüfusu 10.000'e kadar olan yerlerde kişi başına bir kitap düşmesini önermiştir. Bu standardı ilçe kütüphanelerinden kişi başına iki kitapla yalnızca Posof karşılamaktadır (Nüfus: 6579) (bkz. Tablo 3). KYGM'nin 2012 yılındaki yönetmeliğinde bu standartlar da güncellenmiş olup, nüfus baz alınarak üç kişiye bir kitap düşmesi öngörülmüştür. Yeni güncellemeye göre Ardahan kütüphanelerindeki koleksiyon sayılarının bu standardı karşıladığı görülmektedir.

Kütüphane Adı	Koleksiyon	Nüfus*	Kişi Başına Düşen Kitap	Personel Sayısı	Üye Sayısı	Üye Sayısının Nüfusa Oranı %
Ardahan İl Halk Kütüphanesi Müdürlüğü	20.048	41.658	0,48	5	4330	10,39
Damal İlçe Halk Kütüphanesi	530	5.172	0,10	1	39	0,75
Göle İlçe Halk Kütüphanesi	13.002	24.822	0,52	2	496	2,00
Hanak 125.Yıl İlçe Halk Kütüphanesi	2.999	8.683	0,35	1	286	3,29
Posof İlçe Halk Kütüphanesi	14.008	6.579	2,13	2	1045	15,88
Toplam	50.587	86.914	0,58	11	6196	7,13

Not: Tablodaki toplam nüfusa Çıldır ilçesi dahil edilmemiştir.

*Merkez nüfusedir.

Tablo 3. Ardahan il ve ilçe halk kütüphaneleri toplam eserlerin nüfusa oranı

Personel

Personel sayısının kütüphane hizmetleri için eksik olması referans hizmeti ve teknik hizmetler gibi temel işlemlerin yeterince verilememesine neden olmaktadır. Nüfusa göre personel planlamasında KYGM (2012) her il ve ilçe halk kütüphanesinde bir müdür ve en az bir müdür yardımcısı, en az bir kütüphaneci ile her il halk kütüphanesinde en az iki memur, bir ambar memuru, bir teknisyen, bir kaloriferci bulundurulmasını zorunlu kılmıştır. Eğer gezici kütüphane aracı varsa bir de şoför bulundurulmalıdır. Ardahan İl Halk Kütüphanesinde, bir kütüphane müdür vekili, iki kütüphaneci ve iki büro işçisi görev yapmaktadır. Damal ve Hanak'taki ilçe halk kütüphanelerinde birer kütüphaneci görev yapıyorken, Göle'de bir kütüphaneci ve bir büro işçisi çalışmaktadır. Posof'da iki memur, Çıldır'da ise bir memur diğer devlet kurumlarından görevlendirme ile çalışmaktadırlar. Bu bilgilere dayanarak personel bakımından KYGM standartlarının bulunmadığı en azından ilçe halk kütüphanelerinin hepsinde birer kütüphaneci çalışmadığı açıktır.

Bina

IFLA, halk kütüphanelerinin amacını örgün ve yaygın eğitimin yanında kişilerin dinlenme zamanını da kapsayacak şekilde bilgi gereksinimlerini karşılamak olarak belirtmektedir (2004, s. 23). Ardahan İl Halk Kütüphanesi 302 m² üzerine kurulmuş bir binada hizmet vermektedir. Süreli yayınlar bölümü ve çalışma alanı için 88 m² ayrılmıştır. Kullanıcıların bilgisayar ihtiyacını karşılayacak bir salonu bulunmamaktadır. Diğer alanlar, personelin odaları ve arşiv odası olarak konumlandırılmıştır. Kütüphanenin ödünç verme, kablosuz internet hizmeti, çocuk bölümü, sanat köşesi, teknik hizmetler gibi kısımları bulunmaktadır. Damal İlçe Halk Kütüphanesi 439 m², Hanak, 150, Posof, 140, Göle, 112, Çıldır İlçe Halk Kütüphanesi ise 96 m²'lik bir yerde hizmet vermektedirler. KYGM'nin (2012) 11.

maddesi a ve b bentlerinde Bakanlıkça yaptırılacak binaların yer seçimi için nüfusun 50.000 üzerinde olması şartıyla beraber, merkez kütüphaneler için alan büyüklüğü en az 1.200 m², şube kütüphaneler için ise 500 m² olmalıdır ibaresi yer almaktadır. Bu durumda ne İl Halk Kütüphanesinin ne de ilçedeki şubelerin standarda uygun olduğu söylenemez.

Kullanıcı Gereksinimlerinin Karşılanması ve Donanım

Kütüphanelerdeki hizmetlere baktığımızda hem il halk kütüphanesi hem de ilçe kütüphanelerinde yıl boyunca çeşitli kültürel faaliyetlerin yapıldığı görülmektedir. Satranç turnuvası, söyleşiler, masal okuma saati uygulaması, imza günleri, konferanslar ve sergiler söz konusu kültürel faaliyetlerdendir. IFLA kriterlerine göre halk kütüphaneleri bilgi gereksinimini karşılamanın yanı sıra toplantılar sergiler gibi etkinlikler için halkın kullanımına açık olmalıdır. Bu hizmetler kentsel alanın canlılığına katkı sağlayacaktır (IFLA, 2004, s. 37). Ardahan için bu kriter sağlanıyor olarak görülse de faaliyetlerin düzenli yapılmadığı ve kullanıcı beklentilerinin ölçülmediği anlaşılmaktadır. Ayrıca kütüphaneye gelemeyecekler için gerektiğinde hizmetlerin kullanıcılara götürülmesi gerekmektedir (IFLA, 2004). Halk kütüphaneleri var olan kullanıcı dışında potansiyeli artırmak için şehirdeki kullanıcı gruplarını doğru analiz etmelidir. Tutulan istatistikler içerisinde engelli kullanıcı olmadığı ve şehirdeki engelli sayılarının bilinmediği anlaşılmıştır.

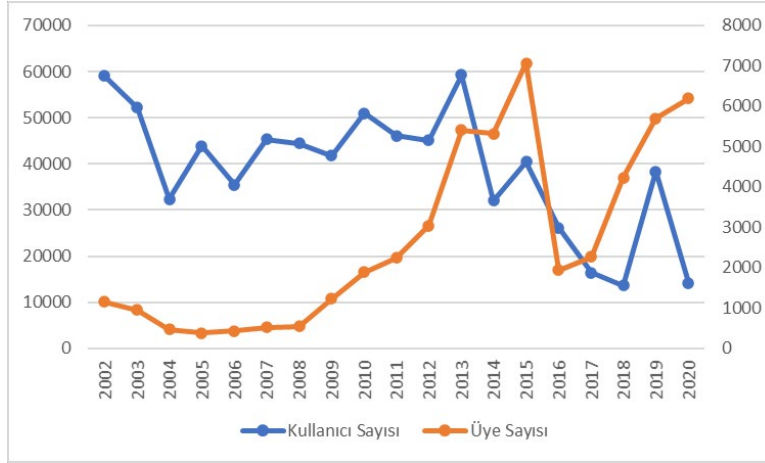
İl Halk Kütüphanesi binası 2018 yılında tadilata girdiği için kütüphane hizmetlerini gezici kütüphane olarak sürdürmüştür. Haftada iki ya da üç kere (şehrin farklı noktalarına da denebilir) TOKİ bölgesine, Çıldır Gümrük Kapısına, Damal ilçesi Mustafa Kemal Yaylası ve Burmadere Yaylası'na hizmet götüren gezici kütüphane, bünyesindeki altı dizüstü bilgisayar da salgın sebebiyle eğitim ihtiyaçları doğrultusunda öğrencilere kullanırmaktadır. İl Halk Kütüphanesinin bu hizmeti hâlâ devam etmekte olup hizmetlere ilişkin verilerin içeriği Tablo 4'te gösterilmektedir. KYGM standardına göre gezici kütüphanelerde en az 2000 materyal olmalı ve her yıl güncellenmelidir (2012). Ardahan'ın gezici kütüphane hizmetinin standartlara uyduğu görülmektedir.

	2018	2019	2020
Hizmet Götürülen Yer Sayısı	12	27	3
Kitap Dışı Materyal Sayısı	5	15	--
Kitap Sayısı	1.300	1.710	2.500
Sürelili Yayın Çeşit Sayısı	8	50	5
Yıl İçinde Duraklara Gidiş Sayısı	18	54	10

Tablo 4. Ardahan İl Halk Kütüphanesi gezici kütüphane hizmet verileri

Kullanıcı İstatistikleri ile Demografik Verilerin Karşılaştırılması

Ardahan'da yer alan il ve ilçe halk kütüphanelerine ilişkin yıllara göre kullanıcı ve üye sayıları Şekil 3'te gösterilmektedir.

Şekil 1. Ardahan kütüphaneleri (İl Halk, Posof, Damal, Göle ve Hanak İlçe) yıllara göre kullanıcı ve üye sayıları

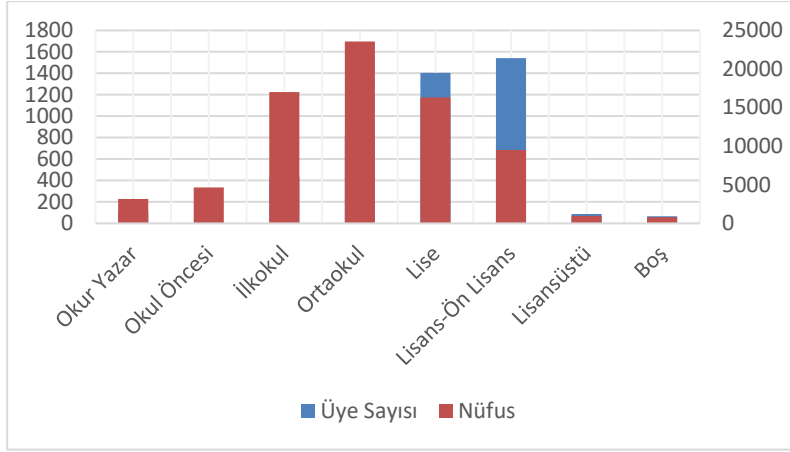
Kullanıcı istatistiklerine bakıldığında üye sayısının nüfusa oranının en yüksek olduğu yer yaklaşık %16 ile Posof İlçe Halk Kütüphanesidir. Genel olarak ise nüfusa göre kütüphaneye üye olma oranı düşük seyretmektedir (%7,13) (bkz. Tablo 3). Akay (2019) halk kütüphaneleri üzerinde yaptığı kümeleme analizi çalışmasında Ardahan'ı nüfus olarak birbirine yakın olan Bayburt ve Tunceli illeriyle beraber kütüphane kullanımının en düşük olduğu beşinci kümeye koymuştur. Ayrıca araştırma neticesinde insani gelişmişlik endeksi ile kütüphane kullanımı arasında bir paralellik olmadığı, ancak çok düşük insani gelişmişlik endeksinin kütüphane kullanımını olumsuz etkilediği belirtilmiştir (s. 1090).

Ardahan'da 2008 yılında Ardahan Üniversitesi'nin kurulmasıyla beraber kütüphanenin kullanıcı ve üye sayılarında bir yükseliş izlenmektedir (bkz. Şekil 1). Özellikle üye sayısı 2008 yılına kadar önemli bir değişiklik göstermezken 2009 yılında bir önceki yıla göre yaklaşık iki kat artışın olduğu görülmektedir (548-1235). Bu yıldan itibaren üniversiteye gelen öğrenci sayılarının kütüphane üye sayısının artmasında etkili olduğu söylenebilir.

2002 yılından itibaren düzenli olarak verileri tutulan Ardahan İl Halk Kütüphanesi ve beraberindeki Damal, Göle, Hanak ve Posof İlçe Halk Kütüphanelerinin kullanıcı sayıları 2013 yılına kadar tedrici olarak artmış olsa da bu yıldan sonra kütüphane kullanımında bir düşüş gözlenmektedir (bkz. Şekil 2). Bu düşüşte 2013 yılında il merkezinin farklı yerlerine dağılmış olan fakültelerin ve meslek yüksekokullarının Ardahan Üniversitesi merkez kampüsünün yapımının tamamlanmasıyla kampüse taşınmasının etkili olduğu düşünülmektedir. Mevcut bir kütüphanesi olmayan fakülte ve yüksekokullarda öğrenciler halk kütüphanelerini yoğun olarak kullanmıştır ve halk kütüphanesinin üniversite kütüphanesi olarak algılandığı halk kütüphanesi personeli tarafından da ifade edilmiştir.

Kütüphanelerin üyelerinin ve şehrin nüfusunun eğitim⁸ durumları ise Şekil 4'te gösterilmiştir. Kütüphaneye üye olanların %66'sının lise ve lisans-lisansüstü eğitim düzeyine sahip olması (bk. Şekil 4,) kütüphanelerin kullanım ve üye sayılarının şehre üniversite açılmasından etkilendiğinin kanıtı olarak görülebilir. Bu durum kütüphanenin odak grup ve kullanıcı hizmetlerinin planlanmasında da önemli bir veri niteliği taşımaktadır.

⁸ Nüfus verileri TÜİK 2020 verileri olup nüfus kısmındaki ortaokul verileri içerisinde ilköğretim mezunları da dâhil edilmiştir.

Şekil 4. Ardahan'ın nüfusunun ve kütüphane üyelerinin eğitim durumu

Ardahan'ın 2020 nüfus istatistiğine bakıldığında nüfusun %21'nin çocuk nüfus olduğu görülmektedir (0-14 yaş) (TÜİK, 2021). Kütüphane üye sayılarında ise bu oran %32'dir. Kütüphanenin çocuk kullanıcıları için ayrıca masal okuma saati, çocuk kitapları bölümü gibi hizmetleri de bulunmaktadır. KYGM (2012), dermenin en az 1/3'ünün çocuklara yönelik materyalden oluşmasını tavsiye etmiştir. Bu bakımdan çocuk nüfus, üye sayısı, kullanıcı istatistikleri doğrultusunda KYGM standardı göz önünde bulundurularak hizmet planlanmalıdır.

Sonuç ve Öneriler

Araştırmanın bulguları değerlendirildiğinde Ardahan halk kütüphanelerindeki koleksiyonlar söz konusu standartlara göre geliştirilmelidir. İstatistikleri tutulan dört ilçe içerisinde Posof, kitap sayısının nüfusa oranı açısından standartların üzerindedir. Kaynak türlerinin genel koleksiyon içindeki dağılımı ise gelişigüzel seyretmektedir. Kullanıcı profili ve beklentileri ölçülerek standartlar çerçevesinde dermenin geliştirilmesi etkili bir hizmet sunulması açısından önemlidir. Bu noktada yaygın iş kolları ve girişimler göz önünde bulundurularak kütüphane dermesi geliştirilebilir. 2019 TÜİK iş kayıt istatistik verilerine göre Ardahan'dan en fazla, hizmet sektöründe iş kurma girişiminin olduğu görülmüştür. İmalat, inşaat, konaklama ve yiyecek hizmetleri faaliyetlerinden sonra en fazla tarım, ormancılık, balıkçılık gibi girişimler bulunmaktadır (TÜİK, 2021). Ekonomik faaliyetler arasında önemli bir yere sahip olan büyükbaş ve kümes hayvanları bakımı ve yetiştirilmesi ile arıcılık ve peynircilik sahasında rehber kaynakların dermeye dahil edilmesi yerel halkın kütüphaneyi daha etkin kullanmasına olanak sağlayabilir. Dermenin halka tanıtımı da önemli olup bu noktada kütüphane personeline görev düşmektedir.

Kütüphane personeli açısından da sayıların yetersiz olduğu görülmekte, özellikle ilçe halk kütüphanelerinde kütüphanecilik mezunu personelin eksikliği hizmetlerde aksamalara neden olmaktadır. Hizmetlerin en iyi şekilde sunulması için gerekli uzman personelin yani kütüphanecilerin istihdamı bu anlamda çok önemlidir. Bulgularda kütüphane üye sayılarının nüfusa oranla düşük kaldığı da görülmüştür.

Kullanıcı gruplarına göre hizmet geliştirmek için nüfus istatistikleri de önem arz etmektedir. Şehrin çocuk ve genç nüfus oranı hizmetlerin tasarlanması için önemli verilerdir. Ardahan'da 2008 yılında kurulan Üniversite şehrin çehresini değiştirmiştir. Kütüphane kullanımı ve üye sayılarında bu tarihten itibaren bir artış izlenebilmektedir. Üniversitenin ayrı bir kütüphane binası bulunmadığı için öğrencilerin boş zamanlarında ya da sınav zamanlarında halk kütüphanesi salonlarını kullanmaları yönünde teşvik edici faaliyetlerin yapılması ve binaların bu duruma göre planlanması kütüphanelerin halk üzerindeki etkinliğini daha da

artıracaktır. Öğrencilerin ve halkın internet ihtiyaçlarını karşılamak üzere kütüphane içerisinde ayrı bir salonun yokluğu da önemli bir eksiklik olarak görülmüştür. IFLA standardına göre halk kütüphanelerinin binalarının planı yapılırken kütüphaneci ve yönetsel organın kütüphanenin işlevini mutlaka göz önünde bulundurması gerekmektedir (IFLA, 2004, s. 84). İçinde bulunduğumuz çağda internet erişimi zaruri bir ihtiyaç haline geldiğinden halk kütüphaneleri bilgiye erişim noktasında bu ihtiyacı karşılayacak altyapı ve hizmet alanlarına sahip olmalıdır. Fakat Ardahan'da zaman zaman kütüphane binalarının tasfiye edilerek başka kurumların kullanımına sunulduğu görülmektedir. Kütüphaneler tüm gereksinimleri hesaba katılarak planlanmış hizmet binalarına en kısa sürede kavuşmalıdır.

Ardahan'daki halk ve ilçe kütüphanelerinin tam potansiyelle kullanılabilmesi için yerel gereksinimlerin, ekonomik faaliyetlerin ve sosyo-kültürel yapının göz önünde bulundurulduğu bir koleksiyon ve hizmet geliştirme anlayışı gerekmektedir. Gereksinimleri anlamak adına bölgedeki kurum, kuruluş ve Sivil Toplum Kuruluşlarının bölgeye yönelik analiz, rapor ve faaliyet çalışmaları yakından takip edilmeli ve soruların çözümüne ilişkin ortak çalışmalar geliştirilmelidir. Ekonomik, kültürel ve coğrafi değerlerin tanıtılması, korunması ve gelişimine katkı sağlanması ve bu değerlerin bölge halkı tarafından daha çok sahiplenilmesinde ortak bir bilinç oluşturmak için eğitim kurumları başta olmak üzere tüm kurumlarla daha fazla iş birliği içinde olmalıdır. Bu bağlamda Bilgi ve Belge Yönetimi eğitimi almış kütüphanecilere çok iş düşmektedir.

Ardahan halkının hem bölgeye has ekonomik girişimlerindeki bilgi ihtiyacı hem de kişisel bilgi ihtiyacı için kütüphane koleksiyonlarının daha etkin kullanımı yönünde bir kültürün oluşturulması hedeflenmelidir. Bu kültürün oluşabilmesi için hedef grup şehrin çocuk ve genç nüfusu olmalıdır. Görece geç bir tarihte resmi bir kütüphaneye erişen Ardahan halkı için bilgi gereksinimlerini karşılamak üzere halk kütüphanesi kullanımının bir kültür olarak yerleşmesi hâlâ eksik olup kütüphane kullanma geleneğinin oluşmasının zaman alacağı da bir gerçektir.

Teşekkür: Bu çalışma verilerinin elde edilmesinde yardımları için öncelikle Ardahan İl Halk Kütüphanesi Müdürü Melih Güler'e, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğüne ve Posof Kütüphane Sorumlu Müdürü Erhan Yılmaz'a teşekkürlerimizi sunarız.

KAYNAKÇA

- Adams, J., & Raeside, R., & Khan, H T A (2014). *Research methods for business and social science students* (2. bs.). Sage Publications. <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=784882&site=ehost-live>
- Akay, Ö. (2019). Türkiye'de halk kütüphanesi kullanımının panel veri kümeleme analizi ile incelenmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 10(17), 1076-1099. <https://doi.org/10.26466/opus.514715>
- Akbulak, C. (2016). Ardahan ilinde kırsal turizm potansiyelinin sayısallaştırılmış swot analizi ile değerlendirilmesi. *Humanitas-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(07), 1-30. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=429358>
- Akkaya, M. A., & Polat, C. (2020). Kent kültür ve geleneği ile değerlerinin oluşumu ve aktarımında halk kütüphanelerinin yeri ve önemi: Niceliksel verilerle İzmir örneği. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 110-137. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jiss/issue/54441/684522>

- Al, U., & Soydal, İ. (2014). Kütüphan-e Türkiye Projesi: Halk Kütüphanesi kullanım araştırması. *Türk Kütüphaneciliği*, 28 (3), 288-307. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tk/issue/48745/620205>
- Al, U., & Soydal, İ. (2015). Kütüphan-e Türkiye Projesi etki değerlendirme çalışmaları: Halk kütüphanesi kullanım araştırması. *Türk Kütüphaneciliği*, 29(3), 433-460. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tk/issue/48741/620086>
- Alaca, E. (2017). Ankara'daki 6 halk kütüphanesinde yenilikçi hizmet anlayışı: kütüphane personelinin yaklaşımı üzerine bir değerlendirme. *Türk Kütüphaneciliği*, 31(2), 211 - 222. DOI: 10.24146/tkd.2017.9
- Alaca, E., & Yılmaz, B. (2017). Bartın Ulus Kültür ve Sanatevi Halk Kütüphanesi'nde yenilikçi hizmet yaklaşımının kullanıcı memnuniyetine etkisi. *Türk Kütüphaneciliği*, 31(3), 334-347. DOI: 10.24146/tkd.2017.18
- Alaca, E. (2021). *Türkiye'deki halk kütüphanesi yönetim ve hizmet yapısının yenilikçi örgüt kültürü açısından değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Apalı, Y. (2015). Ekoturizmin sosyolojik açıdan değerlendirilmesi ve Ardahan'ın ekoturizm potansiyeli. *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 111-124. <https://dergipark.org.tr/en/pub/aruiibfdergisi/issue/60487/886568>
- Ardahan Valiliği (2022). Ardahan tarihçesi. <http://www.ardahan.gov.tr/ardahan-tarihcesi>
- Çağlayan, P. (2011). Halk kütüphanesi hizmetlerine ilişkin kullanıcı memnuniyeti. *Bilgi Dünyası*, 12(2), 379-398. <https://doi.org/10.15612/BD.2011.204>
- Dağlı, Y., & Kahraman, S. A., & Dankoff, R. (2011). *Evlıya Çelebi Seyahatnâmesi*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Demir, G. (2016). Halk kütüphanesi hizmetlerinde çok-kültürlülük ve gelişmiş uygulama örnekleri. *Eğitim Bilim Toplum*, 14(54), 106-133. http://egitimsen.org.tr/wp-content/uploads/2016/04/106_133-Halk-K%C3%BCt%C3%BCphanesi-Hizmetlerinde-%C3%87ok-K%C3%BClt%C3%BCrl%C3%BCl%C3%BCk-ve-Geli%C5%9Fmi%C5%9F-Uygulama-%C3%96rneklere.pdf
- Erünsal, İ. (1993). Darülim. *Türkiye İslam Ansiklopedisi*. 8. Cilt. (s. 539-545) içinde. <https://islamansiklopedisi.org.tr/darulilim>
- Erünsal, İ. (2020). *Osmanlılarda kütüphaneler ve kütüphanecilik*. Timaş.
- Gholipour, J. & Moftakhari, M. (2013). İran halk kütüphaneleri: niceliksel bir değerlendirme. *Türk Kütüphaneciliği*, 27(2), 361-373. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tk/issue/48832/622085>
- Göle Belediyesi Meclis Kararı (2021, 6 Nisan). Karar No:34.
- Günes, A., & Canatar, M. (2020). Halk kütüphanelerinde bebek kullanıcılara yönelik hizmetler. *Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi*, 13, 55-80. <https://doi.org/10.26650/bba.2020.13.03>
- Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği (2012). T.C. Resmî Gazete 11.01.2012 Sayı: 28170. <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-264032/halk-kutuphaneleri-yonetmeliği.html>
- IFLA (2004). *Halk kütüphanesi hizmeti: Gelişim için IFLA/UNESCO ilkeleri*. P.Gillvd. (Yay.Haz.). (B.Yılmaz.Çev.). TKD İstanbul Şubesi.
- Işık, R., & Oğuz, T. (2020). Halk Kütüphaneleri personeli için bir sürekli mesleki eğitim ve gelişim modeli önerisi. *Bilgi Yönetimi. Bilgi Yönetimi*, 3(1), 65-89 . DOI: 10.33721/by.727458
- Karadeniz, Ş., & Yılmaz, B. (2009). Türkiye'de halk kütüphanecilerinin hizmet içi eğitim gereksinimleri. *Türk Kütüphaneciliği*, 23(1), 52-82. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tk/issue/48930/624185>
- KYGM (1988). Kütüphanelerde yasal düzenlemeler ve standartlaşma: Komite toplantıları, 23-25 Şubat 1988. Ankara: KYGM.
- Meclis Karar Kağıdı (2018, 10 Eylül). Kütüphane Binası Devri. Karar Numarası: 2018/32.

- Meyer, J. (2018). Poverty and public library usage in Iowa. *Public Library Quarterly*, 37(1), 53-60. DOI: 10.1080/01616846.2017.1312193
- Niyazov, A. (2016). Ahıska Ahmediye Kütüphanesi. *Medeniyet Sanat Dergisi*, 2(2), 26-47. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/294869>
- Oğuz, E. S., & Alaca, E., & Karadeniz, Ş. (2018). Yerleşik yabancıların bilgi gereksinimlerinin belirlenmesi ve halk kütüphanesi hizmetlerinin değerlendirilmesi: Antalya yöresine yönelik bir araştırma. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(83), 455-480. <http://acikerisim.ybu.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/968/Emekli%20G%c3%b6%c3%a7%c3%bc.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Özlük, H. K. (2012). *Halk kütüphanelerinde bilgi gereksinimleri ve bilgiye talep yaratma yöntemleri*. (Yüksek Lisans Tezi). <http://aregem.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/31150,hakan-koray-ozluk-uzmanliktezpdf.pdf?0>
- Pamuk, E. (2012). 1 numaralı Ahıska Şer'iyeye Sicil'i'nin transkripsiyonu ve değerlendirilmesi (h.1183-1241 / m.1769-1825) (Yayımlanmamış doktora tezi). Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.
- Polat, E. (2019). Ardahan merkez ilçesinin beşerî ve iktisadi coğrafyası. (Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Serhat Kalkınma Ajansı (2022). Ardahan. <https://ardahan.serka.gov.tr/sanayi-merkezi/yuksekhayvancilikpotansiyeli>
- Sin, S. C. J. (2012). Modeling the impact of individuals' characteristics and library service levels on high school students' public library usage: A national analysis. *Library & Information Science Research*, 34(3), 228-237. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0740818812000333>
- Soysal, Ö. (1986). Halk Kütüphanesi Hizmeti Nasıl Örgütlenmeli? *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 35(1), 3-7. <http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/1335/1327>
- Şenalp, L. (1974). Cumhuriyet döneminde kütüphaneciliğimiz. *Türk Kütüphaneciliği*, 23(1), 38-47. <http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/1623/1612>
- Tahsis (2013, 7 Mart). Ardahan İl Özel İdaresi İl Genel Meclisi, Karar No:19.
- Tarım ve Orman Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Tarımsal Yatırımcı Danışma Ofisi (2021). Ardahan tarımsal yatırım rehberi 2021. https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/TARYAT/Belgeler/il_yatirim_rehberleri/ardahan.pdf
- Topçu, Ö., & Yılmaz, B. (2012). Ankara'daki halk kütüphanelerinin hizmet niteliğinin değerlendirilmesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 26(1), 53-77. <http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/315/307>
- Türkiye İstatistik Kurumu TÜİK (2021). İstatistik Veri Portalı. Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi [Veri seti]. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Nufus-ve-Demografi-109>
- Uçak, N. Ö. (2008). Kütüphanecilik ve bilgi yönetimi literatüründe kullanıcı. *Bilgi Dünyası*, 9(1), 20-40. <https://bd.org.tr/index.php/bd/article/view/326/323>
- Uraz, N. (2001). Halk kütüphanesi hizmetlerinin pazarlanmasının önemi. *Türk Kütüphaneciliği*, 15(2), 166-171. <http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/672/669>
- Yılmaz, B. (1998). Halk kütüphaneleri-okul kütüphaneleri arasında iş birliği ve Türkiye'de durum. *Türk Kütüphaneciliği*, 12(2), 110-130. <http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/796/789>
- Yılmaz, B. (2010). *Ardahan Türkmenleri müzik geleneği*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Yılmaz, B. (2013). Halk kütüphaneleri bölge seminerleri 2006-2012: Türkiye’de bir hizmetiçi eğitim modelinin değerlendirilmesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 27 (1), 180-185. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tk/issue/48834/622128>
- Yılmaz, B. (2014). Ankara’da halk kütüphanesi sistemi: Niceliksel bir değerlendirme. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 115-130. DOI: 10.5505/jas.2014.87587
- Yılmaz, L. (2017). *Ardahan’da oyun ve oyuncak*. (Yüksek Lisans Tezi). Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ardahan.

Hakem Değerlendirmesi: Bağımsız.

Yazar Katkıları:

Birinci yazar: %50

İkinci yazar: %50

Çıkar Çatışması: Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar(lar) bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions:

First Author: %50

Second Author: %50

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.